

Гончарова-Тисяцька Анна,

керівник гуртка-методист,

завідувач методичного відділу,

Комунальний заклад позашкільної освіти

«Центр дитячої та юнацької творчості Металургійного району»

Криворізької міської ради

м.Кривий Ріг, Україна

anna.cdut@ukr.net

**ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК
ЖИТТЄТВОРЧИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЛЯ**

Анотація. Стаття розглядає актуальну проблему розвитку життєтворчих компетентностей у позашкільній освіті. На основі аналізу наукових досліджень розроблено модель формування цих компетентностей, яка включає діагностику, розвивальне середовище, інноваційні методи, співпрацю з батьками та оцінювання. Автор пропонує практичні рекомендації, зокрема використання проєктної діяльності та інтерактивних методів.

Ключові слова: життєтворчі компетентності, позашкільна освіта, модель формування, розвивальне середовище.

Annotation. The article considers the actual problem of the development of life-creating competences in extracurricular education. Based on the analysis of scientific research, a model of the formation of these competencies has been developed, which includes diagnostics, a developmental environment, innovative methods, cooperation with parents, and evaluation. The author offers practical recommendations, including the use of project activities and interactive methods.

Key words: life-creating competences, extracurricular education, formation model, developmental environment.

Вступ. Сучасний стан української системи позашкільної освіти характеризується переходом до компетентнісно-орієнтованої парадигми. Цей процес супроводжується посиленням дитиноцентричного підходу та спрямованості на розвиток життєтворчих компетентностей особистості. У контексті глобалізації та інформатизації суспільства, вимоги до сучасної людини значно зросли. Відповідно, освітній процес має забезпечити формування у здобувачів освіти комплексу знань, умінь та навичок, необхідних для успішної адаптації до мінливих умов життя та професійної діяльності.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці моделі формування та розвитку життєтворчих компетентностей здобувачів освіти закладів позашкілля, а також визначенні педагогічних умов, що сприяють їхньому розвитку.

Об'єкт дослідження - процес формування та розвитку життєтворчих компетентностей здобувачів освіти закладів позашкілля.

Предмет дослідження - педагогічні умови та методи, що сприяють формуванню та розвитку життєтворчих компетентностей.

Гіпотеза дослідження - систематичне використання інтерактивних методів навчання, проєктної діяльності та менторства сприяє розвитку життєтворчих компетентностей здобувачів освіти позашкільних закладів.

Наукова новизна дослідження полягає у розробці комплексної моделі формування життєтворчих компетентностей, яка враховує особливості позашкільної освіти та сучасні тенденції розвитку особистості.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані для розробки ефективних навчальних програм розвитку життєтворчих компетентностей здобувачів освіти позашкільних закладів, а також для підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Результати дослідження. Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє стверджувати, що проблема формування та розвитку життєтворчих компетентностей перебуває у центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. При цьому теоретичні підходи і рекомендації науковців щодо

практичного втілення основних засад формування та розвитку життєтворчих компетентостей особистості вимагають комплексного підходу та залучення різних галузей знань. Сучасні дослідження в галузі педагогіки, психології та соціології пропонують різноманітні теоретичні підходи та практичні рекомендації для досягнення цієї мети.

Аналіз психолого-педагогічної та профільної літератури дозволяє взяти за основу теоретичні та практичні підходи: *конструктивізм* - цей підхід підкреслює активну роль здобувача освіти у процесі навчання. Знання не передаються готовими, а будуються самим учнем у процесі взаємодії з навколишнім світом. *Гуманістичний підхід* - фокусується на розвитку особистості в цілому, її потенціалу та самоактуалізації. *Компетентнісний підхід* - акцент робиться на формуванні здобувачів освіти не лише знань, а й умінь застосовувати їх на практиці. Системно-діяльнісний підхід - розглядає навчання як активну діяльність здобувача освіти, спрямовану на досягнення певної мети.

Виявлено, що феномен «життєтворча компетентність» у педагогіці не розглядається як окреме надбання особистості, натомість зустрічається поняття «життєтворчі компетенції», представлене складовою життєвої компетентності особистості. До розуміння цього феномена вчені підходять через призму загальної життєвої компетентності, у вивченні якої найбільші досягнення мають філософія (філософія життя, філософія освіти); соціологія; психологія (психологія особистості, психологія життєтворчості); педагогіка (компетентнісний підхід, педагогіка життєтворчості) [2, с. 11].

До групи життєтворчих належать компетенції: життєпізнання (зумовлює здатність і готовність особистості до пізнання життя, самопізнання); життєпередбачення (здатність до передбачення власної життєдіяльності у майбутньому (пізнання життєвої перспективи); прогнозування її альтернативних варіантів, наслідків реалізації кожного з них); життєвого самовизначення (здатність і готовність до вибору життєвої мети, її ціннісного і ресурсного обґрунтування, узгодження з іншими цілями у життєвому проєкті та деталізації процесу його досягнення в життєвих планах); життєздійснення

(здатність і готовність до здійснення життєвого проєкту засобами життєдіяльності в реальному, повсякденному житті); життєорганізації та життєвдосконалення (несе подвійне навантаження: з одного боку, створює умови для належного функціонування інших життєтворчих компетенцій; з іншого — генералізує виконання функції організації життєвого часу та простору, саморозвитку та самовдосконалення особистості) [3, с. 321].

Життєтворчі компетенції особистості можуть функціонувати та розвиватися лише у взаємозв'язку та взаємодії між собою. Взаємозв'язок і взаємодоповнюваність є головними принципами їх існування [1].

Формування життєтворчих компетентностей — це комплексний педагогічний процес, що передбачає створення оптимальних умов для розвитку творчого потенціалу особистості, її здатності до самореалізації та адаптації до мінливих умов сучасного світу. Нижче наведено практичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти, спрямовані на розвиток життєтворчих компетентностей здобувачів освіти.

Створення розвивального середовища:

- Флексивний простір: організувати освітній простір таким чином, щоб він стимулював до досліджень, творчості та співпраці. Використовувати модульні меблі, різноманітні матеріали та обладнання.

- Інклюзивність: створити атмосферу, де кожен здобувач освіти буде відчувати себе комфортно, незалежно від його індивідуальних особливостей.

- Партнерство: залучати здобувачів освіти до прийняття рішень щодо організації освітнього процесу.

Використання інноваційних методів навчання:

- Проєктна діяльність: заохочувати здобувачів освіти до самостійного виконання проєктів, що дозволяють інтегрувати знання з різних напрямів та розвивати навички дослідження, аналізу та презентації.

- Ігрові технології: використовувати ігри для розвитку креативності, комунікативних навичок та вміння працювати в команді.

- Проблемне навчання: створити ситуації, що вимагають від здобувачів освіти пошуку нестандартних рішень.

- Методи активного навчання: дискусії, дебати, мозкові штурми – все це сприяє розвитку критичного мислення та вміння аргументувати свою точку зору.

Розвиток ключових компетентностей:

- Креативність: заохочувати здобувачів освіти до генерування нових ідей, нестандартних рішень, експериментування.

- Критичне мислення: навчати здобувачів освіти аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність, виявляти причинно-наслідкові зв'язки.

- Комунікативні навички: сприяти розвитку вміння ефективно спілкуватися, працювати в команді, вести дискусії.

- Соціальна відповідальність: виховувати у здобувачів освіти відчуття відповідальності перед громадськістю, заохочувати до участі у соціальних проєктах.

- Саморозвиток: стимулювати здобувачів освіти до самостійного навчання, самовдосконалення та самооцінки.

Співпраця з батьками:

- Залучати батьків до участі у житті гуртка: організовувати спільні заходи, батьківські збори, майстер-класи, воркшопи.

- Інформувати батьків про досягнення дітей: регулярно повідомляти батьків про прогрес їхніх дітей, надавати зворотний зв'язок.

- Співпрацювати з батьками у розробці індивідуальних траєкторій розвитку здобувачів освіти.

Оцінювання досягнень:

- Використання різноманітних форм оцінювання: портфоліо, проєкти, презентації, самооцінка, взаємооцінка.

- Фокус на процесі навчання, а не лише на результаті.

- Зворотний зв'язок: допомагати здобувачам освіти зрозуміти свої сильні сторони та зони розвитку.

Приклади занять та проєктів:

- Творчі майстерні: малювання, ліплення, конструювання, музика, хореографія тощо.

- Наукові експерименти: проведення дослідів, спостережень, аналіз результатів.
- Міжгурткові спільні театральні постановки: розвиток комунікативних навичок, творчості, вміння працювати в команді.
- Соціальні проекти: організація благодійних акцій, участь у волонтерських програмах.
- Дебати: розвиток навичок аргументації, критичного мислення.

Запровадження цих рекомендацій дозволить створити сприятливу атмосферу для розвитку життєтворчих компетентностей здобувачів освіти та підготувати їх до успішного життя у сучасному світі.

Перейдемо до структури моделі формування та розвитку життєтворчих компетентностей здобувачів освіти закладів позашкілля.

Модель формування життєтворчих компетентностей складається з таких компонентів:

1. Діагностика початкового рівня: визначення початкового рівня розвитку життєтворчих компетентностей кожного здобувачів освіти.
2. Створення розвивального середовища: створення проектів, які стимулюють творчість, критичне мислення та співпрацю.
3. Використання різноманітних методів навчання: застосування активних, інтерактивних та проєктних методів.
4. Індивідуалізація навчання: врахування індивідуальних особливостей кожного здобувачів освіти.
5. Співпраця з батьками: залучення батьків до процесу виховання та розвитку дитини.
6. Оцінювання досягнень: систематична оцінка прогресу здобувачів освіти.

Педагогічні умови:

- Сприятлива атмосфера: створення атмосфери довіри, взаєморозуміння та поваги.
- Різноманітність діяльності: забезпечення широкого спектру занять, які задовольняють інтереси та потреби здобувачів освіти.

- Флексивне планування: бути готовими до змін та адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб здобувачів освіти.
- Матеріально-технічне забезпечення: надати здобувачів освіти доступ до необхідних матеріалів, інструментів та обладнання.
- Інноваційні методи навчання: використання проєктної діяльності, ігрових технологій, проблемного навчання та інших активних методів.
- Співпраця з батьками: залучення батьків до участі у житті гуртка.
- Самооцінка та рефлексія: розвиток у здобувачів освіти навичок самооцінки та здатність до аналізу власної діяльності.

Оцінювання результатів:

- Портфоліо: створення портфоліо робіт здобувачів освіти для відстеження його прогресу.
- Проєкти: оцінка результатів виконання проєктів за певними критеріями (креативність, оригінальність, співпраця).
- Самооцінка: запрошення здобувачів освіти оцінити свої досягнення та труднощі.
- Організація обговорення робіт у групах.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило актуальність проблеми формування та розвитку життєтворчих компетентностей у сучасних умовах. Аналіз наукової літератури та практичного досвіду дозволив розробити модель, що включає в себе теоретичне обґрунтування, практичні рекомендації та систему оцінювання ефективності.

Слід зазначити, що формування життєтворчих компетентностей є багатогранним процесом, який потребує системного підходу та залучення різних галузей знань. Компетентнісний підхід є найбільш ефективним для розвитку життєтворчих компетентностей, оскільки він орієнтований на формування у здобувачів освіти не лише знань, а й практичних умінь. Створення сприятливого освітнього середовища є необхідною умовою для успішного розвитку життєтворчості. Використання різноманітних методів навчання (проєктна діяльність, ігрові технології, проблемне навчання) сприяє розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти. Співпраця з батьками є

важливим фактором успіху у формуванні життєтворчих компетентностей. Систематична оцінка дозволяє відстежувати прогрес здобувачів освіти та коригувати освітній процес.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що розроблена модель може бути використана для: розроблення ефективних навчальних програм розвитку життєтворчих компетентностей у закладах позашкільного освіти, підвищення кваліфікації педагогічних працівників, створення сприятливих умов для самореалізації особистості.

Перспективи подальших досліджень: розробка інструментів для діагностики рівня розвитку життєтворчих компетентностей; дослідження довготривалих ефектів застосування розробленої моделі; вивчення впливу різних соціокультурних факторів на формування життєтворчих компетентностей.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що формування життєтворчих компетентностей є одним з пріоритетних завдань сучасної позашкільної освіти.

Реалізація розробленої моделі сприятиме підготовці молоді до життя в динамічному і постійно змінюваному світі.

Цей висновок підкреслює актуальність та значимість проведеного дослідження та відкриває перспективи для подальших наукових розробок у цій галузі.

Список використаних джерел

1. Єрмаков І., Пузіков Д. Проектні обриси становлення життєстійкої і життєздатної людини: практ.-зорієнт. посіб. Запоріжжя : Хортицький навчально-реабілітаційний багатoproфільний центр, 2006. 235 с.

2. Інноваційна педагогічна діяльність як чинник формування життєтворчої компетентності здобувача освіти : моногр. / [Нічуговська Л. І., Ніколенко Л. М. та ін.]; уклад. : Криворотько А. О. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. – 484 с.
URL:

<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736734/1/%D0%86%D0%9D%D0%9D%D0%9E%D>

[0%92%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%90%20%D0%9F%D0%95%D0%94%D0%90%D0%93%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%90%20%D0%94%D0%86%D0%AF%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC%20%D0%AF%D0%9A%20%D0%A7%D0%98%D0%9D%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A4%D0%9E%D0%A0%D0%9C%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%96%D0%98%D0%A2%D0%A2%D0%84%D0%A2%D0%92%D0%9E%D0%A0%D0%A7%D0%9E%D0%87%20%D0%9A%D0%9E%D0%9C%D0%9F%D0%95%D0%A2%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%20%D0%97%D0%94%D0%9E%D0%91%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%A7%D0%90%20%D0%9E%D0%A1%D0%92%D0%86%D0%A2%D0%98.pdf](#) (дата звернення:

15.02.2025).

3. Левченко Ф. Життєтворча спрямованість компетентісного підходу. *STUDY OF MODERN PROBLEMS OF CIVILIZATION*. С. 319 - 321. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723936/1/V-Conference-19-23-Oslo-Norway-book-320-322.pdf> (дата звернення: 15.02.2025).